

2 Leerstoornissen, ontwikkelings- en gedragsstoornissen: achtergrondinformatie

2.1 Leerlingen met een (ernstige) leervertraging

Dit zijn leerlingen met een vertraagde ontwikkeling in alle domeinen van het schoolse leren. Ernstig leervertraagde leerlingen volgen het buitengewoon onderwijs type 1 en leerlingen met een leervertraging volgen of het buitengewoon onderwijs type 8 of het gewoon onderwijs. Zij zullen vaker dan andere kinderen het schooljaar dubbelen.

Deze kinderen zijn in bijna alle schoolse taken zwak en dit is ook zichtbaar in het rapport. Deze kinderen zullen meer dan de andere leerlingen moeilijkheden ondervinden bij het verwerven van de basiskennis en de vaardigheden van het deeltijds kunstonderwijs. Differentiëring, remediëring en dispensering zijn naast een sterk stimulerende aanpak noodzakelijk.

2.2 Leermoeilijkheden/leerproblemen

Leerproblemen zijn de verzamelterm voor leerstoornissen en leermoeilijkheden. Leermoeilijkheden kunnen van tijdelijke aard zijn. De leerstof is te moeilijk, maar met extra uitleg halen ze dit weer in. De leerling heeft problemen thuis en kan zich minder actief inzetten op school. De leerling is de laatste tijd minder gemotiveerd en zet zich te weinig in. Leerlingen met leerproblemen hebben vooral nood aan een stimulerende aanpak en zijn gevoelig voor extra aandacht, extra structuur en een positieve ondersteuning.

2.3 Leerstoornissen

Leerlingen met leerstoornissen hebben een stoornis die blijvend is en die het leren in een bepaald domein of in meerdere domeinen ernstig bemoeilijkt. Ondanks extra inspanningen van de leerling en zijn/haar omgeving, blijven een aantal aspecten onder de verwachting. Er is geen duidelijke oorzaak te vinden in de begaafdheid, de sociaal-emotionele achtergrond, het onderwijs, de taal of een vorm van handicap. De leerling heeft het vooral moeilijk in een beperkt aantal domeinen en functioneert in de andere domeinen volgens verwachting.

Volgende algemene leerproblemen hebben invloed op het (deeltijds) kunstonderwijs:

- **Dyslexie:** leerstoornis in de automatisering van het lezen en of spellen. De leerling heeft opvallende problemen om vlot en nauwkeurig te lezen en/of te schrijven (zie ook www.dyslexie.ugent.be). De leerling zal in het kunstonderwijs moeite hebben met het lezen van teksten en theorie. Ook het lezen en/of schrijven van noten kan verstoord zijn. Hij zal ook meer moeite hebben bij het noteren en teruglezen van eigen nota's.
- **Dyscalculie:** leerstoornis in de automatisering van het rekenen. De leerling zal dus ook in het muziekonderwijs problemen kunnen hebben met het interpreteren van de muziekmaat en het interpreteren van de waarde van de noten. Breuken geven bijna altijd problemen (zie ook <http://www.prodiagnostiek.be/rekenen/index.php>)
- **DCD, ook wel dyspraxie:** stoornis in de automatisering van het handelen en motorisch uitvoeren. De coördinatie van ademhaling en spraak, de oog-handcoördinatie en de fijne motoriek spelen een belangrijke rol in het kunstonderwijs.
- **Afasie, ook wel SLI:** een stoornis in de taalontwikkeling waarbij of het begrip van woorden gestoord is of het actief gebruik van woorden of beiden. Deze leerlingen maken meer grammaticale fouten ondanks stimulering en remediëring op jonge leeftijd.
- **Dysmnésie,** ook wel geheugenstoornissen: stoornissen op het vlak van het geheugen. De meeste leerstoornissen komen voor samen met een vorm van geheugenstoornis. De leerling heeft opvallende problemen op één of meer geheugensituaties:
  - **Visueel geheugen:** ik onthoud wat ik zie of teken
  - **Auditief geheugen:** ik onthoud wat ik hoor of zeg
  - **Motorisch geheugen:** ik onthoud wat ik doe of zie doen
  - **Sequentieel geheugen:** ik onthoud een volgorde
  - **Werkgeheugen:** ik onthoud wat ik net gehoord, gezien, gedaan heb (normaal 6 à 7 elementen bv telefoonnummer)
  - **Langetermijngeheugen:** ik onthoud wat ik vroeger heb geleerd, ik kan vroegere kennis weer opdiepen
  - **Semantisch geheugen:** ik onthoud basisfeiten als begrippen, data, rekensommen, letters, noten van namen, namen van mensen,...
  - **Proceduraal geheugen:** ik onthoud procedures als hoe ik iets moet doen of welk algoritme of stappenplan ik kan gebruiken
  - **Episodisch geheugen:** ik onthoud zaken die voor mij persoonlijk van belang zijn en waar ik bij was

Volgende leerproblemen hebben vooral met het muziekonderwijs te maken.

- **Amusie:** de onmogelijkheid om ritme en melodieën te herkennen en vocaal of instrumentaal weer te geven.
- **Dysritmie:** een stoornis in het muzikaal ritme, dus ook problemen met het imiteren, herinneren en reproduceren van ritmische bewegingen en problemen met hoortraining

2.4 Ontwikkelings- en gedragsstoornissen

Leerlingen met ontwikkelingsstoornissen hebben een blijvende stoornis op het niveau van het gedrag en de sociale interacties en dit niet als gevolg van opvoeding, milieu of achtergrond of trauma's. Leerstoornissen horen ook onder de ontwikkelingsstoornissen maar werden hoger reeds behandeld.

Ontwikkelingsstoornissen met directe gevolgen voor het leren

- **Autisme (of ASS):** een stoornis op het vlak van sociale interactie, de communicatie, een afwijkend rigide gedragspatroon en een ernstige uitval op het vlak van verbeelding en sociale wederkerigheid. Deze leerlingen leren moeilijk bij in groep en hebben nood aan extra structuur en individuele aanpak.
- **Syndroom van Asperger:** een stoornis op dezelfde vlakken als bij autisme maar zonder stoornis in de taalontwikkeling of de cognitieve ontwikkeling. Deze leerlingen kunnen heel verbaal zijn en beschikken over een uitzonderlijk geheugen. Een absoluut muzikaal gehoor komt regelmatig voor. Deze leerlingen hebben wel opvallende problemen om zich sociaal te integreren en instructies te volgen. Gebrek aan verbeelding en een zwakke fijne motoriek komen frequent voor.
- **PPD-NOS**, ook wel atypisch autisme: kenmerken van autisme, niet alle kenmerken zijn even duidelijk aanwezig

Andere problemen met directe gevolgen voor het leren

NLD (Non Verbal Learning Disorder), ook Niet-verbale leerstoornis, Soms spreekt men hier ook van VSLD (visuospatial learning disability): een stoornis in de verwerking van informatie en vooral de visuele informatie. Deze leerlingen hebben dikwijls rekenproblemen en dyscalculie. Het gevoel voor verhoudingen is verstoord. Ze hebben ook dikwijls problemen op het vlak van fijne motoriek en coördinatie en ook op het vlak van ritme.

- **Hoogbegaafdheid en tweemaal speciaal:** leerlingen met een opvallende begaafdheid die echter dysharmonisch functioneren. Zij hebben opvallende tekorten of stoornissen in bepaalde domeinen en hebben anderzijds nood aan meer uitdaging in de domeinen waarin ze goed zijn. Uiteraard is hoogbegaafdheid geen ontwikkelingsstoornis, maar we bespreken dit hier toch even omwille van de atypische ontwikkeling.

Gedragsstoornissen met indirecte gevolgen op het leren:

- **ADD:** een stoornis van de aandachtsfuncties met veel weerslag op het automatiseren en memoriseren. Deze leerlingen zijn snel afgeleid en verstrooid, ze kunnen moeilijk een werk afleveren zonder (aandachts)fouten. Hoe eenvoudiger de taak, hoe moeilijker om de aandacht te richten.
- **ADHD:** een stoornis in de aandacht en concentratie gepaard met een grote impulsiviteit en hyperactiviteit of overbeweeglijkheid. Deze leerlingen storen het lesgebeuren en de andere leerlingen zonder voldoende rekening te kunnen houden met de gevolgen of de opmerkingen. Ze hebben moeite met het reguleren van hun gedrag en hun impulsen.

2.5 Comorbiditeit

Heel wat van bovengenoemde stoornissen komen samen voor. Zo komt dyslexie heel frequent voor met ADD of dyscalculie. Kernautisme komt frequent voor met ernstige leervertraging.

De stoornissen in een bepaald domein gaat bovendien ook vaak gepaard met allerlei kleine en grote problemen die een storend effect hebben op het leerproces en de klasactiviteit.

Een goede kennis van de leerstoornis en de do's en don'ts die je op de fiches Leerzorg www.letop.be vind, maakt je alert en helpt je preventief op te treden.

2.6 Problemen die bij alle groepen kunnen voorkomen.

Deze problemen en wat eraan te doen staat uitgebreider beschreven in de map Leerzorg, www.letop.be.

o Oriënteren in de tijd

Moeite met de klok lezen, de tijd interpreteren, de tijdsbegrippen vlot hanteren, de dagen van de week of de maanden van het jaar, weten welke dag of datum het is, plannen in de tijd, de maat herkennen, ...

o Oriënteren in de ruimte

Moeite met op de lijn schrijven, verhoudingen waarnemen, tekenen met aandacht voor verhoudingen, een plaats terugvinden, de begrippen links en rechts en boven en onder, zich oriënteren in een groot gebouw, noten op de juiste plaats van de notenbalk schrijven,...

o Orde en structuur

Moeite met de bladspiegel, orde in de boekentas, ordenen in mappen, schrijfmateriaal bijhebben, ordelijk overschrijven, noten juist positioneren en overschrijven, ...

Vergeeten: moeite met onthouden van afspraken, namen van noten, namen van medeleerlingen, nieuwe begrippen, ...Moeite met het oproepen van kennis als niet regelmatig herhaald wordt.

o Visuele waarneming

Moeite met het zien van structureren, moeite om figuur-achtergrond waar te nemen, moeite om schema's te interpreteren, moeite met symbolen, moeite met het onderscheiden van visueel gelijkende symbolen, omkeringen en spiegelingen, weinig aandacht voor details, te veel aandacht voor details en niet voor grotere structuur,...

o Auditieve waarneming

Moeite met het correct nazeggen van woorden of zinnen of een muzikale zin, moeite om tonverschillen waar te nemen, moeite met het begrijpen of onthouden van instructies die enkel auditief zijn, te weinig auditieve elementen kunnen onthouden (3 à 4 in plaats van 6 à 7), gelijkende woorden verwarren (bv si en mi, fa en la,...), moeite met het horen van een ritme, ...

o Motorische coördinatie

Onhandig, klungelig, moeite met al wat beroep doet op coördinatie van ogen en handen (bv schrijven, knippen, lat gebruiken), moeite met fijne motoriek, moeite met grove motoriek, geen basisritme kunnen aanhouden, ...

o Woordvindingsmoeilijkheden

Niet op gekende woorden of begrippen kunnen komen. Midden in een zin een bepaald woord niet vinden.

- **Motorische onrust en afleidbaarheid**

Niet kunnen stilzitten, niet kunnen zwijgen, door het minste afgeleid zijn, zich slechts kort kunnen concentreren, wegdromen, overmatig babbelen, aan alles prutsen, pen en gom kapot prutsen, ...

- **Faalangst**

Angstig om te falen vanuit negatieve faalervaringen, angst om te falen vanuit perfectionisme, angst om te falen vanuit een gebrek aan zelfvertrouwen, angst om in groep op te treden vanuit een te grote aandacht voor wat anderen over mij denken, ...